Orașul Pecica

dr. Maria Alexandra Pantea,
dr. Elena Rodica Colta

Stema orașului Pecica se compune dintr-un scut triunghiular cu flancurile rotunjite, tăiat. În partea superioară este reprezentat un zid de argint format din șase rânduri de cărămizi, rostuit negru, peste care broșează un stindard dacic de culoare neagră. În partea inferioară, pe câmp verde, sunt reprezentate o pâine de aur în partea de sus și un brâu undat, de argint, în cea de jos. La dextra, cu șapa albastră, este reprezentat un braț drept în armură, ținând un sceptru, totul de argint. La senestra, tot cu șapa albastră, sunt reprezentate două cruci: una treflată ortodoxă şi alta latină, ambele de aur, încrucişate în săritoare. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu trei turnuri crenelate.

Semnificațiile elementelor

Zidul de argint şi stindardul dacic amintesc de fortificația dacică Ziridava, localizată ipotetic în zonă. Brațul înarmat cu un sceptru se referă la răscoala condusă de Petre Seghedinaț. Cele două cruci semnifică credința locuitorilor, iar pâinea reprezintă răspândirea faimei acestui produs pentru calitatea sa, renumita Pâine de Pecica. Fascia undată simbolizează râul Mureş care străbate orașul. Coroana murală cu trei turnuri crenelate semnifică faptul că localitatea are rangul rangul de oraş.

Denumiri

Pecica: *Petk, Pecha, Peczky, Petska, Petschka.*
Bodrogu Vechi: *Obodrog, Bodruch, Hodoş-Bodrog, Bodrog.*
Sederhat: *Sederhat, Szederhát.*
Turnu: *Turnu, Bok, Baktornya, Torony*.

Repere geografice:

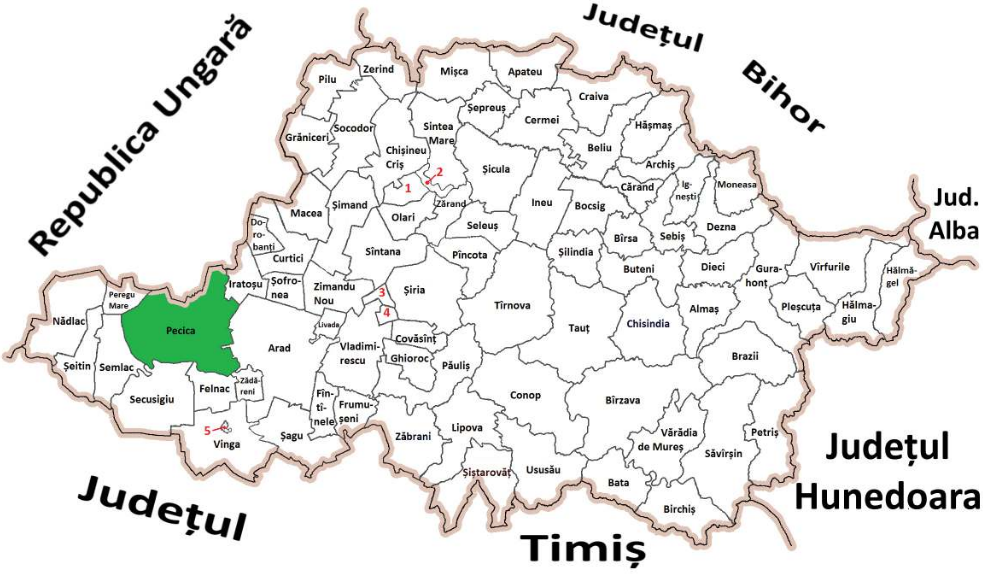
46°10'12" N, 21°4'12" E; suprafaţă: 237,17 km² (23.717 ha); altitudine: 100 m.

Scurtă prezentare

Pecica a fost iniţial sat, ulterior comună, din 2004 oraş, la 20 km de municipiul Arad. Teritoriul său se întinde în vestul Câmpiei Aradului, oraşul administrând localităţile *Pecica Veche* (mai demult *Pecica Română*), *Rovine* (mai demult *Pecica Ungurească*), şi satele *Bodrogu Vechi*, *Sederhat* şi *Turnu.*

Vecinătăţi:

Arad la est, Semlac, Peregul Mare la vest, Secusigiu şi Felnac la sud, Iratoşu la nord-est şi Republica Ungară la nord.

Istoric

Prima atestare documentară

Pecica: 1335, sub denumirea de *Petk;*
Turnu: 1333, în forma *Bok* (în arhiva Vaticanului);
Bodrogu Vechi: 1235 (regele Ungariei Andrei al II-lea acordă privilegiu 100 de bucăți de piatră de sare);
Sederhat: 1732.

Pecica

Cele mai vechi descoperiri arheologice sunt din neolitic (mileniul al V-lea î.H.), fiind urme ale *Culturii Vinča*. În ultimii ani s-au făcut săpături arheologice care au scos la iveală obiecte şi urme de locuire din epoca bronzului, din prima jumătate a mileniului al II-lea î.H. Sunt urmele unei importante culturi arheologice, cunoscută sub denumirea de *Cultura Periam-Pecica,* din secolul al II-lea î.H. S-au descoperit urmele unei aşezări dacice numită *dava*. A fost o aşezare importantă şi în timpul stăpânirii romane, fiind trecută pe harta lui Ptolemeu cu denumirea de *Ziridava*. După retragerea romanilor zona a fost ocupată de avari şi slavi. La începutul secolului al XII-lea, după ce zona a fost cucerită de maghiari, s-a dezvoltat comerțul cu sare pe Mureş. În 1233, într-un act al regelui Andrei al II-lea al Ungariei, este amintită localitatea *Bodrog*, care era o vamă. În 1241 zona a fost puternic afectată de invazia tătarilor. În Evul Mediu a aparținut de Episcopia Romano-Catolică de la Cenad, iar din 1443 a intrat în posesia lui Iancu de Hunedoara. În 1549 localitatea, cu teritoriul din jur, au fost anexate Aradului, oraş care în 1552 a fost cucerit de turci. În timpul stăpânirii otomane a făcut parte din sangeacul Gyula. Puternic afectată de războaiele cu turcii, zona a fost depopulată. În 1564 cronicile arată că Grigorie Bornemisa, episcopul catolic de Cenad, nu a găsit în sat case noi pe care să le impoziteze, iar cele câteva familii refugiate din Ungaria au plecat înapoi. La mijlocul secolului al XVII-lea satul era locuit şi stăpânit de Dobozi Ferencz şi Szel Mihaly, iar populația plătea o dare în bani în valoare de un florin de persoană, la care se mai adăugau şi produse. În urma păcii de la Carloviț din 1699, a intrat sub stăpânire hasburgică, iar Mureşul a

devenit granița dintre Imperiul Otoman şi cel Hasburgic, fapt ce va duce la transformarea aşezării într-un important centru militar şi la colonizarea sârbilor.

La începutul secolului al XVIII-lea Pecica era sediul unui căpitanat care cuprindea 15 localități. În 1726 zona a intrat în stăpânirea ducelui de Modena, care a colonizat câteva familii de italieni. În 1735 se răscoală militarii sârbi conduși de Pero Seghedineanțu. Pero a fost condamnat la moarte. În urma răscoalei autoritățile nu au mai recunoscut privilegiile regimentelor militare, fapt ce a dus la plecarea sârbilor în Rusia, urmată de scăderea populației în zonă. În conscripția din 1752 erau menționate 159 de familii de iobagi şi 16 de jeleri, majoritatea fiind români. Pentru a repopula zona autoritățile au început în 1753 colonizarea maghiarilor şi a slovacilor. Ca urmare a colonizărilor făcute, apare *Pecica Magiară*.

Pecica și aşezările din jur au intrat în componența Comitatului Arad în 1750. După înfrângerea răscoalei lui Horea, în zona Pecica-Nădlac şi în Banat au fost colonizați țărani iobagi din Apuseni.

Revoluția din 1848 s-a simțit și aici, pentru că preotul Maxim Caracioni a fost implicat, fapt ce a dus la condamnarea lui. După instaurarea regimului dualist în 1867, preoții și învățătorii se vor implica în lupta de emancipare națională, fiind membri ai Asociației Naționale Arădene pentru Cultura Poporului Român, apoi ai Partidului Național Român.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Pecica avea 4.377 de iugăre cadastrale.

O interesantă activitate culturală a fost desfăşurată de corul parohiei ortodoxe române încă din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea. Corul condus de învățătorul *Iosif Iosa* avea 60 de membri, cânta muzică bisericească și cântări naționale și interpreta piese de teatru scrise de Iosif Vulcan sau Vasile Alecsandri. În 1908 preoții și învățătorii din Pecica s-au implicat în organizarea unor mitinguri împotriva măsurilor de maghiarizare luate de clasa politică de la Budapesta.

Primul Război Mondial a produs mari pierderi materiale şi umane, dar a făcut posibilă Marea Unire. Printre cei prezenți la Marea Adunare de la Alba Iulia au fost și delegații localității, *Emanuil Puta* și *Ştefan Petrişor*, dar și un important grup de pecicani, conduși de preotul *Ioan Felea*.

După trasarea granițelor, măsurile luate de politicienii români de la Bucureşti au dus la reorganizarea localității. Şcolile confesionale româneşti au fost transformate în şcoli de stat cu predare în limba română, iar Pecica a

devenit sediul plasei cu acelaşi nume în urma reorganizării administrative. Din 1950 începe procesul colectivizării agriculturi. Este momentul în care se pune şi la Pecica în practică *întovărăşirea*, fapt ce a dus la apariţia a două gospodării comunale. Din 1952 s-au impus cotele, pentru a-i obliga pe ţărani să intre în aceste gospodării comunale. În 1958 s-a înfiinţat *Întreprinderea Agricolă de Stat* (IAS), care avea 3.119 hectare de pământ provenit din deposedarea unor ţărani din Pecica şi Turnu. Până în 1962 toţi ţăranii au intrat în *Cooperativa Agricolă de Producţie* (CAP). După 1960 erau în Pecica patru Cooperative Agricole de Producţie, care au fost dotate cu tehnologie modernă. După 1990 pământul a fost retrocedat vechilor proprietari şi s-au pus bazele unor asociaţii agricole prin arendarea de către proprietari a pământului retrocedat.

Conform recensământului din 2011, în oraşul Pecica trăiau 12.762 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (57,68%). Principalele minorităţi sunt cele de maghiari (25,98%), şi romi (7,8%). Pentru 7,21% din populaţie nu este cunoscută apartenenţa etnică. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (57,3%), dar există şi minorităţi de romano-catolici (26,75%), penticostali (4,37%), reformaţi (1,57%) şi baptişti (1,42%). Pentru 7,28% din populaţie nu este cunoscută apartenenţa confesională.

Sederhat

În anul 1732 pusta Szederhát este menţionată ca *predium,* făcând parte din domeniul Mutina. În anul 1821 pusta a intrat în componenţa comunei Variaşu Mare. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea pusta i-a aparţinut grofului Migazzi Vilmos, care a adus noi colonişti în 1882. În 1892 banca din Arad preia domeniul, îl parcelează şi îl vinde. Ca localitate separată de Variaşu Mare figurează din anul 1913. La instaurarea comunismului, pe lista chiaburilor din Sederhat au figurat Patkó Andreás, Barta Mihály şi Magyar Mihály. Casa familiei Barta Mihály a devenit sediul CAP. După 1968 satul a ţinut administrativ de Turnu.

Turnu

Urmele de locuire din vecinătatea aşezării sunt mult mai vechi. La la 6 km sud de Turnu şi la 7 km vest de Pecica a fost descoperită aşezarea

de la *Şantul Mare*, care prezintă mai multe straturi de cultură, începând cu neotiticul, continuând cu epoca bronzului (*Cultura Periam-Pecica*), şi epoca dacică, terminând cu epoca feudală, perioadă din care se păstrează şi un cimitir (secolul al XII-lea). După unii cercetători, în această zonă ar fi fost localizat centrul fortificat dac *Ziridava*. (sec. I î.e.n. – sec. I e.n.), distrus în perioada războaielor daco-romane. Din secolele III-IV e.n. în perimetrul localității s-a găsit ceramică sarmată.

În perioada 1453-1454 satul a făcut parte din domeniul lui Iancu de Hunedoara. După căderea Serbiei sub dominație otomană, o parte din despoții sârbi, însoțiți de o numeroasă populație, s-au aşezat pe teritoriul statului ungar. Printre aceştia s-au numărat şi despoții Ştefan şi Dumitru Iacşici, care au devenit proprietarii satului Turnu în anul 1485. În 1506 nobilii Iacşici (Petru şi Dumitru), aveau 24 de iobagi, unguri după nume. În 1511 Petru Iacşici colonizează aşezarea cu familii sârbeşti. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea satul trece în proprietatea nobilul sârb Dumitru Ovcearevici, iar de la acesta intră din nou în proprietatea coroanei în 1566.

În 1596 aşezarea este distrusă complet, fiind repopulată abia după alungarea turcilor şi ocuparea teritoriului de către austrieci. În anul 1728 în Turnu au venit sârbi din Banat, încât în 1734 satul avea 53 de case. În anul 1742 localitatea trece de la Tezaurariatul Regal în componența domeniului prințului de Mutina, care a obținut de la populația de aici un venit anual de 221 de florini. În anul 1752 satul a fost cumpărat de trezorierul regal Marczibanyi Lorinc, care a construit un castel, a mărit populația prin colonizarea mai multor familii de maghiari şi a ridicat satul la rang de târg. Pe pecetea localității se pot vedea turnurile a trei biserici şi inscripția *Ştampila târgului Turnu – 1752*. În 1850 sunt consemnate în localitate nouă edificii: castelul domenial, o cazarmă şi o casă pentru ofițeri, o casă pentru ispan, o cârciumă mare şi o cârciumă mică, o pălincărie şi 4 mori. La acestea se adăugau clădirea primăriei, locuințele preotului romano-catolic şi a celui ortodox. În localitate funcționa o formație de pompieri.

La sfârşitul secolului al XIX-lea familia Marczibanyi a donat castelul din Turnu deputatului parlamentar din Mako Justh Gyula, în proprietatea căruia figurează până în anii 1930. Castelul familiei Marczibanyi a fost demolat în anul 1938, rămânând doar câteva anexe. În anul 1908 localitatea apare înregistrată ca şi comună, ținând de Cercul Bătania. Din anul 1920,

în urma tratatului de la Trianon, Turnu devine o localitate de graniță din județul Arad. Până în 1941 a ținut de Cercul Pecica. În 1956, administrativ, a trecut pentru o vreme la Timişoara. În 2004, când Pecica a devenit oraş, satul Turnu a intrat în componența acestuia.

Turnu este o localitate multietnică, în care azi trăiesc români, maghiari şi sârbi. În 1828, din 2.650 locuitori, 650 erau romano-catolici şi 2.000 ortodocşi. La mijlocul secolul al XIX-lea au fost colonizate în localitate mai multe familii de slovaci greco-catolici din răsăritul Slovaciei. Conform recensământului din anul 1892, în Turnu trăiau 2.368 de persone: 1.453 de maghiari, 495 de români, 332 de sârbi, 51 de nemți şi 34 de slovaci. Oraşul-târg avea 4.377 de iugăre cadastrale.

Bodrogu Vechi

În 1293 este atestată *terra Bodrog***.** În 1337 localitatea face parte din domeniul Telegdy. În 1422 satul este menționat sub forma *Bodruch*. În 1469 şi 1489 satul Bodrogu Vechi este pomenit documentar ca fiind în proprietatea domeniului Czeczey, iar în 1472 aparținea domeniului Szeri Pósa. În 1493 Bodrogul era în posesia familiei nobiliare Jaksics. Între 1559-1564 localitatea Bodrog era formată din 8 sesii iobăgeşti stăpânite de domeniul Bessenyey. În 1562 Bodrogul era în posesia domeniului Vizessy. Satele Hodoş şi Bodrog şi mănăstirea ortodoxă au fost incluse de stăpânirea otomană în sandjakul Cenad, ulterior în sandjakul Arad. În defterul din 1557-1558 s-au înregistrat la Bodrog 10 case (dintre care 8 vechi şi 2 noi), iar în Hodoş 13 case. În primele decenii ale stăpânirii otomane satul Bodrog a avut o situație deosebită. Dintr-un document emis la Istanbul în 17 octombrie 1568 rezultă că, în obligațiile lor față de administrația otomană, țăranii din Bodrog trebuiau să întrețină podul peste Mureş de la Felnac. Beglerbegul de Timişoara şi alți demnitari otomani nu s-au mulțumit însă cu atât, şi au pretins în plus unt, tăierea lemnelor din pădure şi altele. Stăpânirea otomană a permis însă, între anumite limite, funcționarea ierarhiei ortodoxe, precum şi a mănăstirilor. Mai mult chiar, o serie de probleme civile au fost trecute în competența clerului ortodox, care însă era considerat inferior celui mahomedan. În anul 1597 Nicolae Segnyei de Lapispatak primeşte de la principele Transilvaniei cetatea Felnacului şi satele Hodoş şi Bodrog. Satul Bodrog a fost dăruit mănăstirii de episcopul Sava al Ineului şi Lipovei (1606-1627).

În veacul al XVIII-lea Bodrogul este consemnat documentar în 1708, 1732, 1768, 1775 şi 1789. Conscripția lui Mercy menționează 5 case în Bodrog.

În 1806 Bodrogul apare pe harta lui Mercy.

Monumente istorice

În Bodrogul Vechi s-au identificat urmele unui *turn de veghe* în stil gotic.

Pentru Pecica reprezentative sunt *fântâna lui Momac* şi *biserica romano-catolică*. În centrul localității se află un obelisc ridicat în 1948 în memoria ostaşilor români şi sovietici morți în Al Doilea Război Mondial. Se mai adaugă şi două busturi, al lui Gheorghe Lazăr şi al lui Roman Ciorogariu, ambele realizate de sculptorul arădean Mihai Păcurar. Alte monumente istorice sunt: *situl arheologic de la Pecica*, *punctul „Şanțul Mare”*, *necropola din secolele XI-XII* (epoca medievală timpurie), *aşezare fortificată din epoca bronzului*, *aşezare din epoca Hallstatt*, *aşezare din epoca Latene* (cultură geto-dacică), *ansamblul urban Pecica* (zona din jurul bisericii romano-catolice), datând din perioada 1850-1900.

Evoluția demografică

Conform recensământului din 2011, în Oraşul Pecica trăiau 12.762 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (57,68%). Principalele minorități sunt cele de maghiari (25,98%) şi romi (7,8%). Pentru 7,21% din populație nu se cunoaşte apartenența etnică. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (57,3%), dar există şi minorități de romano-catolici (26,75%), penticostali (4,37%), reformați (1,57%) şi baptişti (1,42%). Pentru 7,28% din populație nu se cunoaşte apartenența confesională.

Pecica Română: 1752 – 201 familii; 1771-1786 – 238; 1828 – 804 familii de țărani şi 34 de meşteşugari; 1851 – 6.670 de locuitori; 1857 – 6.009; 1869 – 6.795; 1880 – 7.369; 1890 – 7.743; 1900 – 8.997; 1910 – 9.563; 1922 – 9.563.

Pecica Maghiară (Rovine): 1771-1786 – 165 de familii; 1828 – 878 de familii de țărani şi 48 de meşteşugari; 1851 – 7.052 de locuitori; 1857 –

7.154; 1869 – 7.491; 1880 – 7.826; 1890 – 8.336; 1900 – 8.284; 1910 – 8.064; 1922 – 8.110.

Bodrogu Vechi: 1786 – 23 de familii; 1838 – 39; 1851 – 215 locuitori; 1857 – 265; 1869 – 247; 1880 – 322; 1890 – 274; 1900 – 270; 1910 – 388; 1922 – 293.

Sederhat: 1910 – 497 de locuitori; 1930 – 575; 1941 – 571; 1956 – 367; 1966 – 269; 1977 – 309; 1992 – 277; 2002 – 308; 2011 – 311. (Satul *Sederhat* este azi o localitate mixtă, în care trăiesc împreună români şi maghiari).

Turnu: 1771 – 111 familii; 1787 – 1.574 de locuitori; 1828 – 397 de familii; 1841 – 2.042 de locuitori; 1851 – 3.000; 1869 – 2.317; 1880 – 2.156; 1890 – 2.368; 1900 – 2.515; 1910 – 2.536; 1922 – 2.265; 1930 – 2.081; 1941 – 1.883; 1956 – 1.559; 1966 – 1.370; 1977 – 1.408; 1992 – 1.164. Turnu este o localitate multietnică în care trăiesc azi români, maghiari şi sârbi. În 1828, din 2.650 de locuitori, 650 erau romano-catolici şi 2.000 ortodocşi. La mijlocul secolul al XIX-lea în localitate au fost colonizate mai multe familii de slovaci greco-catolici din răsăritul Slovaciei. Conform recensământului din anul 1892, în Turnu trăiau 2.368 de personae: 1.453 de maghiari, 495 de români, 332 de sârbi, 51 de nemți şi 34 de slovaci.

Biserica

Urme ale existenței unei vieți creştine în zonă sunt încă din a doua parte a mileniului I. În timpul voievodului Ahtum a fost zidită o bisericuță. În secolul al XII-lea sunt atestate pe valea Mureşului mai multe mănăstiri, printre care şi cea de la Bodrog, iar în secolul al XIII-lea Mănăstirea Bezdin. În secolul al XIV-lea sunt amintiți în zonă călugări benedictini.

Biserica ortodoxă

Cea mai veche biserică ortodoxă este amintită în 1633, cea în care fost ales episcopul de la Ineu, Longinius. În 1728 era sediul unui protopopiat ortodox, preotul Petru din Nădlac fiind şi protopop. Biserica a fost folosită şi de români, şi de sârbi, până în 1753, când au venit maghiarii. La mijlocul secolului al XVIII-lea era o biserică veche şi ruinată, cu hramul *Sfântul Nicolae*. În 1774 a fost ridicată o altă biserică, din cărămidă. În 1863 turnul s-a prăbuşit în urma unei furtuni, iar biserica a ars. A fost refăcută, iar după separarea ierarhică din 1872 a rămas românilor. Biserica a fost refăcută în

1882, fiind sfinţită de episcopul Meţianu. Din cauza problemelor apărute, biserica a fost refăcută în 1929-1931, când s-a ridicat biserica actuală, care a fost pictată în anii 1975-1977. În 1994 a fost ridicată capela din cimitir. După separarea ierarhică, comunitatea sârbă a ridicat o biserică nouă, cu hramul *Sfântul Mucenic Gheorghe*. Această biserică a ars în 1893, dar a fost reconstruită în 1894. A fost renovată în 1948. Ultimele reparaţii s-au făcut în 2003-2006.

Din 2016, pentru cei 35-40 de români ortodocşi din Sederhat a fost numit ca preot Axente Mureşan. Sf. Liturghie ortodoxă se ţine în fiecare duminică dimineaţa la ora 9, la biserica romano-catolică.

Biserica ortodoxă română Turnu

Conform tradiţiei locale, denumirea localităţii vine de la turnul unei biserici care ar fi existat cu multă vreme în urmă. Prima menţiune documentară a unei biserici ortodoxe în Turnu, cu hramul *Sfântul Nicolae*, construită din împletituri de răchită, lipită cu pământ şi acoperită cu paie, datează din anul 1755. Biserica fusese sfinţită de episcopul Vichentie Ioanovici (1726-1731), de la care a primit şi antimisul. În 1755 se afla într-o stare foarte proastă.

O a doua biserică, din piatră, ridicată în anul 1812 în locul celei vechi, a fost închinată *Sfântului Evanghelist Luca*. În 1850, la biserică slujeau un preot şi un ajutor. Biserica ţinea de protopopiatul şi de episcopia din Arad. Până în 1860 a fost folosită în comun de ortodocşii sârbi şi români. După separarea ierarhică, această biserică a rămas în folosinţa ortodocşilor români. Biserica a fost pictată în interior în tempera, în anul 1978, şi sfinţită de episcopul Visarion Aştileanu. În anul 2004 a avut loc o reparaţie capitală. În 2008 a început construirea noului iconostas, iar în 2009 pictarea icoanelor de pe iconostas. *Preoţi*: Petru Ştefanovici – 1759, 1767; Petru Stoianovici – 1759; Filimon Alexievici – 1767; Dumitru Ioanovici – 1818, 1831; Atanasie Nencov – 1812, 1831; Dimitrie Avramovici – 1855; Gheorghe Bragea – +1933. În 1974 este numit preot Sabin Onin.

Biserica ortodoxă sârbă din Turnu

Biserică ortodoxă sârbă cu hramul *Naşterea Maicii Domnului* a fost construită în anul 1879, după separarea românilor de sârbi. Iconostasul

bisericii, cu 20 de icoane, lucrat în atelierele Ivcovici din Novi Sad, a fost cumpărat şi dăruit bisericii în anul 1905 de familia Jiva Gluvacov din Turnu. Prăznicarele au fost pictate în anul 1877 de Duşan Alexici. Preot: Milovan Milin.

Biserica ortodoxă din Bodrogu Vechi

Hodoş-Bodrog nu este pomenit documentar printre mănăstirile ortodoxe predate de regalitate călugărilor benedictini sau cistercieni. Mănăstirea de la Hodoş-Bodrog apare într-un testament al banului Paul din anul 1278. În testament el se referă la *Mănăstirea Harduld*, al cărui patronat îl lasă unor rude ale sale, cărora le fixează obligaţia de a se îngriji pe viitor de mănăstire. În schimb, în testament nu se vorbeşte nimic despre călugării mănăstirii, pe care testatorul îi vitregeşte nu numai prin faptul că nu le lasă nici o proprietate, dar îi exclude şi de la cota de sare provenită din exploatarea salinelor sale de la Turda. Viaţa bisericească ortodoxă a fost însă îngrădită de măsurile impuse de regii din dinastia Angevină, care au creat multiple dificultăţi Bisericii Ortodoxe. Mănăstirea a cunoscut un proces de decădere, iar edificiul actualei biserici de la Hodoş-Bodrog datează din perioada 1390-1525-1550, însă argumentele de ordin arhitectural şi cele istorice pledează pentru deceniile din jurul anului 1400, când exista un climat politic mai liniştit. Mănăstirea a fost un centru de cultură care a păstrat relaţii cu întreg spaţiul bizantino-balcanic, în primul rând cu Ţara Românească, de la Cozia provenind mai multe manuscrise. Mănăstirea Hodoş-Bodrog a parcurs în veacul al XIV-lea o perioadă dificilă, cu greutăţi materiale, deoarece nu a mai beneficiat de un domeniu – aşa cum posedau mănăstirile şi arhidiaconatele catolice. Lăcaşul de la Hodoş-Bodrog s-a susţinut prin munca călugărilor ortodocşi şi prin ofrandele enoriaşilor şi ale cnezilor şi voievozilor români locali.

Mănăstirea ortodoxă Hodoş-Bodrog a traversat în veacul al XV-lea o perioadă dificilă, confruntându-se cu greutăţi materiale, deoarece nu beneficia de vreun domeniu, aşa cum era cazul abaţiilor catolice. Mai mult, în jurul mănăstirii Hodoş-Bodrog s-au format mari domenii nobiliare, iar satele Hodoş şi Bodrog au fost date familiei maghiare Bessenyei (cândva înainte de 1454). Mănăstirea posedă 3 manuscrise slavo-române din se-

colul al XV-lea. Se păstrează şi un *Tetraevanghelier* scris în redactare sârbă (sec. XV-XVI); Ion Radu Mircea îl datează la sfârşitul secolului al XV-lea, susținând că a fost cumpărat de o familie românească din Banat în sec. XVI. *Nomocanonul lui Vladimir al Volniei* datează din secolul XV, fiind realizat în medio-bulgară, cu elemente de redactare rusă, fiind o copie după Nomocanonul cneazului Vladmir al Volniei (scris în 1286). *Nomocanonul* cuprinde canoanele apostolice şi pe cele ale sinoadelor ecumenice şi locale, la care se adaugă textul statutului lui Vladimir al Kievului. Biblioteca mănăstirii ortodoxe cuprinde şi un *Sbornic*, în scriere medio-bulgară, datând de la sfârşitul veacului al XV-lea sau veacul al XVI-lea. *Sbornicul* este format din 29 de lucrări hagiografice şi omiletice, transcrise din operele lui Ioan Gură de Aur, Hristofor al Alexandriei, Vasile cel Mare, Atanasie al Alexandriei, Marcu Atenianul etc.

În anul 1595 mănăstirea Hodoş-Bodrog a fost eliberată de sub stăpânirea otomană. Nu este însă exclus ca, în contextul războiului antiotoman, clădirile mănăstirii să fi suferit importante avarii, fapt care ar explica într-un fel lucrările masive efectuate la biserica mănăstirii la începutul veacului al XVII-lea. Episcopul Sava I Brancovici a înzestrat mănăstirea cu moşia de la Hodoş, căutând să îmbunătăţească situația economică a lăcaşului monahal şi, mai ales, să evite jurisdicția vreunui nobil de altă religie. În anul 1616 mănăstirea Hodoş-Bodrog reintră în stăpânirea otomană. În anul 1651, în mănăstirea Hodoş-Bodrog rezida episcopul Sofronie.

În 1700 este pomenită documentar ca mănăstire sârbească, *monasterii Rasciani de Hodos*, atacată de partizanii lui Francisc Rakoczy al II-lea. Mănăstirea din Hodoş-Bodrog este menționată în acte din anii 1725, 1732, 1737, 1741, 1743, 1746.

Biserica romano-catolică Pecica

Parohia a fost înfiinţată în 1753, când au venit ungurii, piatra de temelie a bisericii fiind pusă în 1757 de episcopul Cenadului. A fost sfințită în 8 decembrie 1758. În 1765 a fost construită casa parohială. În iunie 1886 biserica a fost demolată, pentru că era prea mică, iar în 1 august 1886 s-a pus piatra de temelia a noii biserici. Lucrările au fost terminate în 15 septembrie 1887 – şi în acelaşi an a fost sfinţită.

Biserica romano-catolică Sederhat

Din registrele parohiei romano-catolice din Turnu reiese că în 1792 trăiau în localitate 252 de romano-catolici şi 100 de greco-catolici. Din 1882 comunitatea romano-catolică din Sederhat figurează ca filie la Turnu. Casa de rugăciune cu hramul *Fecioara Maria*, construită în 1884, a fost sfinţită ca biserică de preotul Zsideg János. Demersurile pentru construirea actualei biserici au început în anul 1933. În 1936 mai mulţi locuitori donează bisericii imobilul cu nr. top. 158 b, în suprafaţă de 101 ¼ stânjeni pătraţi. Lucrările la biserică au fost finalizate în 1938, când a şi fost sfinţită de episcopul Pacha Ágoston din Timişoara. Pictura interioară a fost executată în 1959 de Ruff Ştefan din Sântana. Fiecare familie din localitate a plătit o pictură. La biserica din Sederhat au servit preoţii din Turnu. *Preoţi*: Zsideg János – 1883-1894, Lukáts Imre – 1902-1948, Magdás István, capelan – 1934, Szotyori Géza, capelan – 1937, Spanlang György – 1947-1964, Erdély P. Ervin – 1965, Ferencz Adalbert – 1972, Ebenspanger Ferenc – 1979-1987, Lukács János – 1989-1990, Balogh András – 1991, 1996-1999, Sándor Balázs – 2000-2003, Király Arpad – 2004-prezent.

Biserica romano-catolică din Turnu

Biserica romano-catolică din Turnu a fost construită în 1753 de proprietarul localităţii, Marczibanyi Lorinc. Iniţial biserica a fost filie la Bătania şi a aparţinut de protopopiatul Pecica, episcopia de Cenad. La mijlocul secolului al XIX-lea biserica avea ea 4 filii (pusta Iratoşul Mic, Iratoşul Mare, Variaşul Mare şi pusta Sântoma), un preot şi un ajutor. În cripta bisericii se găsesc osemintele membrilor familiei Marczibanyi, printre care şi cele ale lui Marczibanyi Lorinc, decedat în 1768. Localitatea Turnu şi biserica romano-catolică au ajuns renumite prin minunea care s-a întâmplat aici. Unei fete i s-a arătat Fecioara Maria şi în locul în care a avut loc apariţia a ţâşnit un izvor. Oamenii au început să vină la locul apariţiei, însă biserica catolică nu a recunoscut miracolul, demolând capela ridicată. După 1990 legenda a fost reînviată. *Preoţi*: Babits József – 1793-1833, Lendvay István – 1834-1835, Csiky Gergely senior – 1842-1880, Zsideg János – 1883-1894, Lukáts Imre – 1902-1948, Magdás István, capelan – 1934, Szotyori Géza, capelan – 1937, Spanlang György – 1947-1964, Erdély P. Ervin – 1965,

Ferencz Adalbert – 1972, Ebenspanger Ferenc – 1979-1987, Lukács János – 1989-1990, Balogh András – 1991, 1996-1999, Sándor Balázs – 2000-2003, Király Arpad – 2004.

Biserica greco-catolică

Parohia a luat ființă în 1923. Serviciul divin se ținea într-o casă transformată în capelă. Biserica a fost desființată în 1948, când bunurile i-au fost preluate de ortodocşi, iar casa unde era capela a fost vândută. Comunitatea s-a reorganizat în 1993, când a fost numit un preot care ținea slujbele într-o şcoală. În 1996 a fost cumpărată o casă, care a devenit capelă şi locuință pentru preot. În 2005 au început lucrările de ridicare a bisericii. Noua biserică a fost sfințită în 11 noiembrie 2007.

Cultul greco-catolic în Sederhat

Pentru cei 30 de credincioşi greco-catolici din Sederhat preotul Jaca Miron din Pecica vine şi ține Sf. Liturghie de două ori pe lună în biserica romano-catolică.

Biserica baptistă Pecica

Primii baptişti au apărut în localitate în 1889. Comunitatea a prosperat, iar în 1905 a fost cumpărată o casă care a fost transformată în casă de rugăciuni. Aceasta a funcționat până în 1909 când, datorită creşterii numărului membrilor, s-a ridicat biserica folosită şi azi. Biserica este slujită în prezent de Emeric Hubert, pastor-coordonator la Liceul Teologic Baptist Alexa Popovici din Arad.

Biserica baptistă Sederhat

Primii baptişti din Sederhat au fost maghiari şi au avut o casă de rugăciune pe Kisutca. În 1950 această casă de rugăciune a fost demolată şi s-a construit alta pe Strada Principală. În anul 1950 pastor a fost Nagy István, iar în 1960 Megyesi József. Ulterior, membrii comunității baptiste au fost mai mult români, iar pastorii veneau din Arad, de la Biserica baptistă

Şega (1970 – Costică Aioanei, 1991 – Nicoară Moca). Azi biserica baptistă numără 15 membri.

Învăţământul

Cea mai veche *şcoală românească din Pecica* este din 1753. În 1791 erau patru clase româneşti, iar numărul elevilor care frecventau şcoala era de peste 400. Pe parcursul secolului al XIX-lea a crescut numărul celor care frecventau şcoala, fapt ce a dus la ridicarea unor şcoli noi şi la creşterea numărului învăţătorilor. Până după Unire au funcţionat o serie de şcoli confesionale, finanţate şi susţinute de confesiunile existente în localitate. În anul şcolar 1918-1919 erau în total 19 învăţători. După realizarea Marii Uniri s-a reorganizat şi învăţământul, fapt ce a dus la apariţia învăţământului de stat, iar şcolile confesionale au fost desfiinţate în cea mai mare parte. În anul 1956 se înfiinţează învăţământul liceal. În prezent, în localitatea Pecica sunt şapte grădiniţe, opt şcoli şi un liceu care poartă numele de *Liceul Teoretic Gheorghe Lazăr*, cu predare în română şi în maghiară.

Şcoala din Sederhat a fost construită în 1896, până atunci copiii învăţând la şcoala din Turnu. Clădirea şcolii era prevăzută şi cu locuinţă pentru învăţător. În anul 1900 învăţător a fost Zsák Ágoston. Cel mai vechi anuar al şcolii datează din 1908-1909, de pe vremea învăţătorului Jancsovich Károly şi a administratorului Patkó András. În anul şcolar 1917-1918, la şcoala elementară din Sederhat învăţau 80 de elevi, iar învăţătoare era Czunder. În 1925-1926 şcoala era frecventată de 66 de elevi, în 1926-1927 de 72 de elevi, în 1927-1928 de 77 elevi, în 1928-1929 de 84 de elevi. Învăţătoare în această perioadă a fost Szöke Maria. În anul şcolar 1929-1930 la şcoală erau înscrişi 108 elevi, iar învăţătoare a fost Hess Iren. În sfârşit, în 1936 dascăl la şcoală a fost Ardelean Ilie şi avea 52 de elevi.

Şcoala confesională greco-orientală Turnu

Dacă la început copiii învăţau pe lângă biserică, în anul 1789 în Turnu este înfiinţată şcoala confesională greco-orientală. Primul învăţător, menţionat documentar în anul 1791, a fost *Filimon Constantinovici*. La şcoală au învăţat împreună copii români şi sârbi. Până în 1820 şcoala nu a avut un spaţiu propriu de funcţionare. Clădirea şcolii, construită după această dată,

a fost prevăzută cu locuință pentru învățător. În anul 1841 edificiul era într-o stare corespunzătoare. Numărul elevilor a fluctuat. În anul 1823-1824 frecventau şcoala 20 de elevi. În perioada 1841-1845 învățător a fost Vasile Semionovici. În 1841-1842 la şcoală învățau 38 de elevi, în 1842-1843 80, în 1843-1844 19, în 1844-1845 29, în 1850 24 – dintre care 20 sârbi şi 4 români. În anul 1852 învățător a fost Vl. Ghedoşevici, iar şcoala avea 19 elevi. În anul 1864 învățător a ajuns P. Goron, iar şcoala era frecventată de 57 de elevi.

Şcoala sârbească din Turnu

După separarea bisericilor şcoala sârbească a continuat să funcționeze, în anul şcolar 1894-1895 fiind frecventată de 58 de elevi. În 1896 activitatea a fost întreruptă pentru 8 ani, din cauza clădirii necorespunzătoare. În anul 1904 este construită o clădire nouă, în care s-a predate până în 1953, când a fost închisă şi clădirea naționalizată. În anul 1960 clădirea fostei şcoli sârbeşti a fost demolată, pe locul ei fiind construită şcoala gimnazială. Două clase sârbeşti au mai funcționat până în 1962. În perioada 1948-1952 a fost director şi învățător Milutin Baici.

Bodrogu Vechi

În 1464 *Dosa de Hodus* era student la Universitatea din Viena.

În 1823-1824 învățau la şcoala confesională românească din Bodrog 24 de elevi.

Şcoala confesională romano-catolică

Şcoala confesională romano-catolică a funcționat pe lângă biserică şi înființarea ei i s-a datorat lui Marczibanyi Lorinc. În anul 1773 este construită prima clădire a şcolii, prevăzută şi cu locuință pentru învățător. În anul 1850 şcoala era frecventată de 75 de elevi şi avea un singur dascăl. În anul şcolar 1867-1868 şcoala avea 90 de elevi – şi tot un dascăl. Construirea noii şcoli generale, cu trei săli de clasă, a început în anul 1893 şi s-a terminat, cu mari eforturi, în 1894-1895. *Învățători*: Balázs Samuel, Kurtovics János, Gianone Ernesztin şi Veszelovszky Pál – 1895-1896, Veres Károly – 1898-1901, Funk Etelka – 1899-1900, Ponta Szilárd – 1904, Smilnyanszki Ioan – 1921,

Simeon Ardelean – 1925, Jakab Károly – 1941-1442 (a fost şi director, şi învăţător), Faragó Lajos – 1945-1946 (director şi învăţător), Fónagy Görgy – 1948-1949.

Grădinița Turnu

În 1892 a fost înființată o grădiniță cu clădire proprie, în localitate existând la acea dată 272 de copii de 3-6 ani.

Şcoala gimnazială Turnu

La şcoala gimnazială din Turnu, terminată în anul 1968, au învăţat şi copiii maghiari din Variaşu Mic, Variaşu Mare şi Sederhat. Secția maghiară a şcolii a fost închisă în anul 1970. Director de şcoală a fost Ujj János, iar profesori Takáts István, Belkó Erzsébet, Budacsek Maria, Delia Ungureanu.

Personalități

Localitatea a dat o serie de personalități care au activat în diferite domenii şi au contribuit la dezvoltarea culturii şi ştiinței.

Roman Ciorogariu, născut în 6 decembrie 1852 într-o familie de țărani înstăriți din Pecica, a fost elev al şcolii din sat, apoi a urmat cursurile şcolii gimnaziale la Arad, Pojon şi Hódmezővásárhely, şi pe cele universitare, absolvind Facultatea de Drept, obținând titlul de doctor în drept, însă fără a profesa ca avocat. S-a decis a urma cursurile Institutului Teologic din Arad, unde a fost remarcat de profesori şi de mitropolitul I. Mețianu şi trimis pentru a urma cursurile Universității din Lipsca. După terminarea studiilor s-a reîntors la Arad. La sfârşitul secolului al XIX-lea s-a implicat şi în activitatea publicistică, afirmându-se ca un important tribunist şi contribuind la transformarea Aradului în cel mai important centru al mişcării naționale româneşti. În 1901 a fost numit director la Institutului Pedagogic-Teologic din Arad. Până în 1917 a activat ca profesor al Institutului Pedagogic-Teologic, contribuind la formarea a numeroşi preoți şi învățători. În 1917 a fost numit vicar episcopal la Oradea. A avut un rol important în 1918, când a organizat Consiliul Național Român din Oradea, stabilind legături cu membrii Consiliului Național Român din Arad. A fost ales vicepreşedinte al Consiliului Național Român, funcție care l-a

transformat în liderul spiritual şi politic al românilor din Bihor până la instaurarea administrației românești, în aprilie 1919. În august 1920 a fost numit Episcop la Oradea, iar în 1921 a ajuns membru al Academiei Române, ca o recompensă a activității sale. A murit în 1936.

Valeriu Novacu, născut în 26 iunie 1909, absolvent al Liceului Moise Nicoară din Arad în 1927, apoi al Facultății de Ştiințe din Cluj, licențiat în matematică şi fizică, a obținut titlul de doctor în fizică în 1942. Profesor la Universitatea din Bucureşti din 1947, a devenit în acel an şef de secție al Institutului de Fizică din Bucureşti. Între anii 1949-1952 a fost ministru plenipotențiar al României la Stockholm, apoi reprezentant al României la Agenția Atomică Internațională de la Viena între anii 1958-1959. A fost membru al Institutului Mondial de Cercetări Nucleare de la Dubna şi membru corespondent al Academiei Române din noiembrie 1948. A scris cursuri şi culegeri, dar şi lucrări ca *Teoria particulelor elementare* (1970), *Teoria cuantică a câmpurilor* (1984), *Bazele teoretice ale fizicii* (1990), *O istorie a fizicii* (1966), *Contribuții la teoria fotonului* (1941), *Evoluția concepției despre lumină* (1939). A decedat în 1992.

Dumitru Suciu, născut în 6 martie 1944 în Pecica, a urmat cursurile şcolii şi ale liceului din localitatea natală, apoi Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universității Babeş-Bolyai. În 1982 a obținut titlul de doctor cu lucrarea *Activitatea politică a lui Ilie Măcelariu între 1865-1872*. A predat la Universitatea Babeş-Bolyai și a fost cercetător la Institutul de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca al Academiei Române. Din 2004 este conducător de doctorat. Pentru contribuția adusă în domeniul cercetării a fost premiat în 1978 cu *Premiul Nicolae Iorga* al Academiei Române, iar în 2014 cu Diploma de Excelență a Academiei Române, Filiala Cluj. A scris mai multe cărți, dintre care amintim *Soldați fără uniformă ai Landsturmului Român şi starea protopopiatelor greco-catolice din Transilvania după Războiul Național de la 1848-1849*, Cluj-Napoca, 2013, *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc şi starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*, Cluj-Napoca, 2011, *Evoluția ideii de Europă Unită*, Editura Historia, Bucureşti, 2007, *Destine istorice. Românii din Transilvania spre Marea Unire. 1848-1849. Studii*, Bucureşti, 2006, *Studii privind mişcarea națională a românilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2004, *Anul 1918 în Europa Centrală şi Răsăriteană. Evoluția ideii de Europă Unită. Perspectivă*

şi retrospectivă istorică, Cluj-Napoca, 2003, *Mişcarea antidualistă a românilor din Austro-Ungariaşi Ilie Măcelariu. 1867-1891*, Bucureşti, 2002, *Antecedentele dualismului austro-ungar şi lupta naţională a românilor din Transilvania. 1848-1867*, Bucureşti, 2000, *Monarhia şi făurirea României Mari 1866-1918*, Bucureşti, 1997, *From the Union of the Principalities to the creation of Greater Romania 1859-1918*, Cluj-Napoca, 1993.

Petru Ugliş, născut în 19 august/1 septembrie 1885 la Pecica, în Comitatul Arad, a fost ales ca învăţător în Bodrogu Vechi în 1904. Încă de pe băncile Preparandiei s-a remarcat ca un elev preocupat de folclor, fapt observat de Sever Secula, profesorul său de limba română. A colaborat cu redacţia ziarului *Poporul Român* de la Budapesta, unde îşi şi începe activitatea publicistică. Fiind învăţător în Bodrog, a fost împuternicit de stareţul Augustin Hamsea să îl întâmpine pe Nicolae Iorga, care a vizitat mănăstirea Bodrog în toamna anului 1904 pentru a se documenta în vederea unor lucrări. Între cei doi s-a creat o legătură puternică, iar evoluţia dascălului pecican a fost puternic marcată de personalitatea lui Nicolae Iorga. Rămâne un important folclorist prin basmele şi folclorul adunate din Banat şi Crişana, unele publicate în volume ca *Poveşti nemuritoare*, *Basme şi poveşti din Banat şi Crişana*, *Isprăvile lui Pipăruş* sau *Pipăruş Petru*. Pentru activitatea sa a fost menţionat în Dicţionarul folcloriştilor din 1979. Au mai rămas de la el câteva monografii în manuscris, dintre care *Scurtă monografie a sătuleţului milenar Bodrogu Vechi* a fost tipărită în 2015, sub îngrijirea lui Gheorghe Rancu.

Otilia Hedeşan, născută în 1962, a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara în 1984. Şi-a început activitatea ca profesoară la Liceul Industrial din Sânicolaul Mare. În 1989 a intrat în învăţământul universitar, în 1996 obţinând titlul de doctor. Din 2008 este coordonatoare de doctorat. În 2009 a ajuns decan al Facultăţii de Litere, Teologie şi Istorie a Universităţii de Vest din Timişoara. A fost implicată în numeroase proiecte interne şi internaţionale. Membră în colegiile de redacţie ale unor reviste. Membră a Uniunii Scriitorilor din Timişoara, membră fondatoare al Societăţii de Ştiinţe Etnografice din România. Autoarea a mai multor lucrări, dintre care amintim *Şapte eseuri despre strigoi*, Timişoara, 1998, *Pentru o mitologie difuză*, Timişoara, 2000, *Angoasele cititorului de antropologie*, Timişoara, 2006. În prezent este prorector al Universităţii de Vest din Timişoara.

Constantin Traian Chevereșan, născut în 4 octombrie 1947, a absolvit Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în 1970. Imediat după absolvire și-a început activitatea de cadru didactic al Universității de Vest din Timișoara. În 2007 era Directorul Departamentului de Limbi Moderne și Informatică Socială din cadrul Facultății de Sociologie și Psihologie al aceleiași universități.

Delia Chevereșan, născută *Richici*, în Bodrogu Vechi, la 8 iulie 1950, a urmat cursurile Facultății de Filologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara. A activat ca profesoară de limba română și a realizat o serie de studii etnografice în zonă, dintre care amintim *Nunta la românii și slovacii din Nădlac*. Este printre autorii lucrării *Hodoș-Bodrog, Bodrogul Vechi – satul care își strigă fiii*.

Gheorghe Ștefan Damian, născut în 3 martie 1955 în localitatea Hodoș-Bodrog, a absolvit cursurile Facultății de Geografie și Geologie din cadrul Universității din București. În 1996 a obținut titlul de doctor în științe geologice A realizat mai multe cercetări în domeniile geologiei și al mediului. Este editorul revistei internaționale *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*. Din 1991 activează ca profesor universitar la Universitatea de Nord din Baia Mare, iar din 2009 este coordonator de doctorat la Universitatea Al. I. Cuza din Iași.

Gheorghe Rancu Bodrog, născut în 2 aprilie 1946 în localitatea Hodoș-Bodrog, a absolvit Institutul Pedagogic în 1966 și a activat în învățământul primar, fiind numit în 1988 inspector metodist. Ca răsplată pentru activitatea sa pedagogică, în 2004, la propunerea Inspectoratului Școlar Caraș-Severin, a primit de la Președinția României *Medalia pentru învățământ, clasa I*. S-a implicat în viața culturală a Carașului, fiind cel care a fondat revista culturală *Almăjul*. Este unul dintre membrii fondatori ai *Forumului publiciștilor presei rurale din Banat*. A participat la numeroase simpozioane și congrese din țară și străinătate. Susține activitatea românilor din Voievodina, fiind conducătorul și inițiatorul programului *Dunărea – liant între români*. În 2015 a editat lucrarea lui Petru Ugliș *Scurtă monografie a sătulețului milenar Bodrogul Vechi*, și este unul dintre autorii lucrări *Hodoș-Bodrog, Bodrogul Vechi – satul care își strigă fiii*.

Economie

Ocupația de baza a reprezentat-o agricultura, care s-a practicat din cele mai vechi timpuri până în prezent. În Evul Mediu zona s-a dezvoltat datorită comerțului cu sare şi lemn pe Mureş, dar a cunoscut şi regresul, fiind distrusă şi afectată de numeroase conflicte militare care au afectat grav zona. În 1335 localitatea era amintită în documente datorită punctului de vămuire unde plăteau taxe vasele care duceau sare şi lemn în Câmpia Panonică. După eliberarea de sub turci începe o perioadă de renaştere, iar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se poate vorbi de o dezvoltare economică, aici activând mai mulți meşteşugari.

În 1752 erau 38 de meşteşugari, iar în anii care au urmat numărul lor a crescut – şi la începutul secolului al XIX-lea s-au pus bazele unor bresle. Între anii 1816-1839, ca urmare a unei intense activități economice şi a creşterii numărului de meşteşugari, la Pecica s-au format diferite bresle. Breslele organizate în această perioadă în localitate au fost *breasla fierarilor şi rotarilor* în 1816, *breasla țesătorilor* în 1816 şi *breasla croitorilor şi a şubarilor* şi *breasla cojocarilor şi curelarilor* în 1818. În anul 1839 s-au unit într-o breaslă mixtă alte nouă ramuri de meşteşugari: *dogari, tâmplari, lăcătuşi, tăbăcari, frânghieri, geamgii, dulgheri, zidari* şi *brutari*. În 1839 erau atestate documentar în Pecica 16 branşe meşteşugăreşti, constituite în 5 bresle.

O dovadă a prosperității economice a fost dezvoltarea morăritului în secolul al XVIII-lea, atunci când funcționau 8 mori pe Mureş. În secolul al XIX-lea, datorită lucrărilor făcute în albia Mureşului, vechile mori au dispărut, fiind înlocuite în a doua jumătate a secolului de mori cu aburi. Făina şi pâinea erau renumite în zonă şi au ajuns să fie şi exportate. În prima jumătate a secolului al XIX-lea se constată un regres economic, urmat de o modernizare a societății în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Procesul de modernizare şi de dezvoltare economică s-a intensificat după 1883, când a fost construită calea ferată Arad-Pecica-Bătania. În 1886 este menționată în documente o asociație industrială, în 1889 apare o casă de economii, în 1894 Banca Cenădană. La începutul secolului al XX-lea apare o şcoală de agronomie, iar în 1905 o asociație a meşteşugarilor. În timpul războiului situația economică a fost dificilă, dar după Marea Unire

se poate constata o dezvoltare, pentru că proprietatea privată era garantată de stat. Dezvoltarea economiei în anii 1920 se leagă şi de reîntoarcerea unor familii de români din America. În a doua parte a secolului al XX-lea, datorită bogăţiilor subsolului, s-a dezvoltat industria petrolieră.

În timpul regimului comunist au fost forate 480 de sonde, iar producţia a ajuns până la 500 de tone de ţiţei pe zi. Întreprinderea Agricolă de Stat (IAS), înfiinţată în 1958, a cunoscut o mare dezvoltare în anii care au urmat, iar în 1970 s-a ajuns la 4.047 de hectare de pământ, cu 5 ferme agricole şi 2 zootehnice. În 1981 a apărut *Asociaţia Economică de Stat şi Cooperatistă* pentru legume, care avea o suprafaţă de 3.034 de hectare, fiind împărţită în 20 de ferme de producţie. Legumele produse aici au ajuns până în URSS, dar şi în alte ţări din Europa de Est. În această perioadă au apărut şi numeroase ateliere, dar şi *Fabrica de coşuri*, unde lucrau sute de femei, iar produsele sale ajungeau atât în Europa de Est, cât şi de Vest. Renumită era în această perioadă şi pâinea de Pecica, care a ajuns să fie consumată şi de liderii de la Bucureşti.

Toate acestea s-au prăbuşit la începutul anilor 1990, când pământul a fost retrocedat şi mulţi proprietari s-au apucat de agricultură. Este perioada în care au apărut mai multe asociaţii agricole. După 1990 au apărut şi unii investitori care au investit în industria uşoară sau în prelucrarea lemnului, fapt ce a dus la scăderea şomajului în zonă. Importantă din punct de vedere economic a fost şi deschiderea vămii Turnu. Un venit important, atât în trecut cât şi în prezent, este obţinut din comercializarea *pâinii de Pecica*. A fost renumită din secolul al XIX-lea, când zeci de familii din Pecica se ocupau cu *pităritul* şi aprovizionau oraşul Arad. Petru Ugliş scria că era o pâine gustoasă, care atunci când ajungea pe pieţele Aradului era repede cumpărată şi mâncată goală. Renumită era şi în perioada comunismului, când a ajuns să fie consumată şi de liderii de la Bucureşti. În prezent este produsă industrial şi distribuită în mai multe localităţi din zona Pecica şi în municipiul Arad.

În *Sederhat* oamenii au avut până la colectivizare sălaşe în extravilan, cu o mică gospodărie şi cu grajduri cu animale. Ocupaţia principală a fost agricultura şi creşterea animalelor. Principalele culturi au fost grâul, porumbul şi orezul. Produsele şi animalele le vindeau la Arad.

În anul 1855, satul *Turnu* avea 6.109 iugăre cadastrale, din care 3.073 pământ arabil, 997 fâneaţă, 1.685 păşune, 221 grădini şi curţi, 121 pământ

intravilan cu case, străzi şi drumuri, şi 359 de proprietari de pământ. Se cultiva mai ales grâu şi porumb, şi foarte puţin tutun. În localitate se ţineau târguri săptămânale joia. În anul 1892 Turnu deţinea 4.377 de iugăre cadastrale.

Folclor, tradiţii, obiceiuri

Portul tradiţional, ca şi obiceiurile şi tradiţiile, s-au pierdut în cea mai mare parte. Cei bătrâni îşi mai amintesc de unele obiceiuri, ca aprinderea unui foc mare în grădină primăvara, când se sărbătoresc cei 40 de mucenici. Se credea că aşa se protejează grădina de dăunătoare. De Sânziene se făcea o coroniţă din flori care se punea pe poarta casei, iar alte coroniţe mai mici se făceau pentru ceilalţi membri ai familiei şi se aruncau peste casă. Până la mijlocul secolului al XX-lea populaţia credea în numeroase descântece şi superstiţii. Erau cunoscute proprietăţile terapeutice ale unor plante, pe baza cărora unele femei făceau descântece şi preparau *leacuri*.

Viaţa tradiţională în Sederhat

Comunitatea maghiară a ţinut toate marile sărbători de peste an şi şi-a păstrat până azi obiceiurile de familie. La Crăciun s-a umblat *cu Betlehemul*, la Anul Nou copiii mergeau să facă urări, la Paşti feciorii umblau *la stropit*, la Naşterea Fecioarei Maria se mergea în pelerinaj la Mănăstirea Maria Radna. O sărbătoare importantă este şi azi hramul bisericii.

Dintre ocupaţiile casnice gospodăreşti menţionăm torsul, împletitul, fabricarea de mături.

Viaţa tradiţională în Turnu

Habitatul

În anul 1734 localitatea avea 53 de case, toate locuite de sârbi. După colonizarea maghiarilor aşezarea creşte şi devine un oraş-târg de câmpie. Străzile sunt drepte, paralele şi perpendiculare unele pe altele. În localitate există două cimitire – unu romano-catolic, maghiar, şi unu ortodox, comun pentru sârbi şi români. În acesta din urmă epitafurile sunt scrise de multe

ori în ambele limbi, amintind astfel de trecutul comun, bisericesc şi familial, al celor două etnii.

Casa

Casele vechi sunt construite la capătul curţii, cu frontonul la stradă. Sunt alcătuite din trei încăperi, cu ieşire în curte prin tindă. De-a lungul casei se întinde un târnaţ deschis, susţinut de stâlpi zidiţi. Alături de acestea, în sat au apărut de-a lungul vremii case late, construite de-a lungul străzii, case în vinclu şi vile.

Ocupaţii

Ocupaţia principală a oamenilor este agricultura şi creşterea animalelor. Înainte de colectivizare, oamenii din Turnu aveau sălaşe, adică gospodării în extravilan, unde creşteau animale şi locuiau, ca să fie mai aproape de holde. Porcii erau vânduţi la piaţa de animale din Arad.

Obiceiuri tradiţionale

Atât sârbii cât şi maghiarii şi-au păstrat obiceiurile tradiţionale pe durată lungă. La Crăciun, sârbii făceau *cesniţa* şi un colac mare, aşteptau *venirea polojainicului*, *colindau*. La sărbătoarea de hram şi azi *se alege un naş al bisericii*. Maghiarii umblau la Crăciun cu Betlehemul, făceau urări la Anul Nou, *umblau cu stropitul* la Paşti, iar nunţile erau conduse de un *vöfely*.

Viaţa culturală

În Turnu funcţionează azi Asociaţia culturală maghiară *Pro Pir Kult*, care a amenajat o casă tradiţională-muzeu şi organizează activităţi diferite.

Turism

Cele mai importante obiective turistice din Pecica sunt ansamblul urban din zona bisericii romano-catolice, *Parcul Natural Lunca Mureşului*, *Muzeul Digital* din Pecica, *Mănăstirea Hodoş-Bodrog*, bisericile din Turnu,

Bodrog şi Sederhat. Oraşul este renumit şi pentru *pita de Pecica*, care ajunsese în anii 1980 să fie preferată şi de preşedintele Nicolae Ceauşescu.

Bibliografie

Baltă, János, *Szederháti öröksegünk*, Arad, 2016.

*****Călători străini despre Țările Române*, vol. I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

Ciuhandu, Gheorghe, *Românii din Câmpia Aradului acum două veacuri*, Timişoara, Editura Marineasa, 2005.

Ugliş Delapecica, Petre, *Scurtă monografie a sătulețului milenar Bodrogul Vechi*, ediție îngrijită de Gheorghe Rancu, Editura Hoffman, Caracal, 2015.

Evuțianu, Sabin, *Clipe trăite*, editor Anton Ilica, Arad, Editura Universității Aurel Vlaicu, 2013.

Gheorghiu, Teodor Octavian, *Locuirea tradițională rurală din zona Banat-Crişana (Elemente de istorie şi morfologie, protecție şi integrare*), Editura Eurobit, Timişoara, 2008.

Gheorghiu, Teodor Octavian, *Mici orașe/ mari sate din sud-vestul României. Monografii urbanistice*, Editura Simetria, Bucureşti, 2017, pp. 68-113.

Haţegan, Ioan, *Cultură şi civilizație medievală la Mureşul de Jos. Comunități, populație şi habitat într-un spațiu de interferențe culturale*, Editura Almanahul Banatului, Timişoara, 1995.

Mărghitan, Liviu, *Academicienii originari din județul Arad (secolele XIX-XX)*, Arad, Editura Fundației Moise Nicoară, 2004.

****Monografie Pecica* (coord. Constantin Chevereşan), Editura Concordia, Arad, 2007.

Nagy, István, *Tornyai tanitók és tanulók*, Arad, 2013.

Pantea, Maria Alexandra, *Preoți şi învățători din Protopopiatul Ortodox al Aradului 1812-1918*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015.

Péterszabó, Ilona, *Tornya fényben és áranyékban*, Arad, 2009.

Popeangă, Vasile, *Şcoala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea. 1821-1867*, Arad, 1979.

*****PUG Pecica. Delimitare situri arheologice reperate în literatura de specialitate*, Editura Complexului Muzeal Arad, Arad, 1997.

*** Repertoriul arheologic al Mureşului Inferior. Județul Arad*, Editura Orizonturi universitare, Timişoara, 1999.

****Roman R. Ciorogariu, 1852-1936. Studii şi documente*, Oradea, Editura Episcopiei, 1981.

Stoicovici, Anita, A*specte privind victimele Primului Război Mondial în comunitatea romano-catolică din Pecica,* în Corneliu Pădurean, Eugen Ghiță (coord.), „Primul Război Mondial. Studii, articole, eseuri ”, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2016.

Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918),* Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2006.